

Η ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΑΓΧΙΒΑΣΙΑ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΤΕΙΟΥ ΛΟΓΟΥ

Ρένος Αποστολίδης
(ΝΕΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ, τ.15)

Ο λόγος τῶν θεωρούμενων σάν «αὐθεντικῶν» ρήσεων τοῦ Ἡράκλειτου γεννάει προβλήματα: δέν εἶναι πάντα τοῦ αὐτοῦ ὕφους - παρά πού ὑποτίθεται πώς παραδίνεται σάν «αὐτούσιος» [καί γι'αὐτό ἄλλωστε ἡ φιλολογική κριτική τόν «ἀποδέχεται» (ἔστω καί μ'«ἐπιφυλάξεις») καί τόν παραθέτει, μετά τούς ἐλέγχους καί τίς ἐπεξεργασίες της, σά «δικό του», (εἶναι τά Β τοῦ Diels, ὅπου σταθερά παραπέμπω, ὅπως κι ὅλες οἱ κλασσικές ἐκδόσεις κι ὅλα τά μεγάλα λεξικά, γι'αὐτό εἶν' ἡ βασικώτερη κ' ἡ πιό ἔγκυρη συλλογή *Ἀποσπασμάτων τῶν Προσωκρατικῶν*, ἀλλά κ' ἡ προσιτώτερη στόν Ἕλληνα καί τόν μή ἐξειδικευμένο μελετητή)] —, οὐτ' ἔχει τούς αὐτούς ρυθμούς (ἀπ' τούς ὁποίους τεκμαίρονται κυριώτατα οἱ «γνησιότητες» τῶν κειμένων), οὔτε σταθερή γεύση, οὔτε τό λεξιλόγιο πάντα τό ἴδιο εὖρος κ' οἱ σημασίες ἢ ἀποχρώσεις τους τίς ἴδιες κλίμακες, οὐτ' οἱ συντάξεις πείθουν πώς ἀπ' τόν ἴδιον ἐκφραστικό αὐτοματισμό τοῦ αὐτοῦ προσώπου παράγονται, καί ἐν γένει, ἄσχετα καί μ' ὅποια «καθαρά φιλολογική» βάσανο, ὁ προσωπικά ἔμπειρος τῶν δομῶν καί τῶν ποιότητων τῆς Ἑλληνικῆς, σ' ὅλο της τό βάθος καί τό διαχρονικό πλάτος, μάλιστα μέ εἰδικά ἀνεπτυγμένη δημιουργική διαίσθηση, πού πιάνει ἄμεσα τίς ὀργανικές ἐκεῖνες ὑφές τοῦ λόγου, τίς ταυτοτικές του τροποντινά, δέν βεβαιώνεται — ἢ, ὅπως ὀδηγοῦμαι: γιά τίς πλεῖστες προσφερόμενες σάν «αὐθεντικές» ρήσεις — πώς εἶναι πράγματι λόγος τοῦ Σκοτεινοῦ. Ὁλοφάνερα, σέ πολλές, οἱ χροῖες εἶναι τοῦ παραδίδοντος ὑστέρου συγγραφέως ἢ δοξογράφου, καί μάλιστα ὅταν εἶναι χριστιανός, ὅπου ἡ ἰσχυρή προπαγανδιστική τάση τοῦ πιστοῦ γιά τήν πίστη του καί τά δόγματά της, ἡ ἐν πολλοῖς προκρούστεια συμπίεση ὅλων νά φανοῦν «ἐπαληθεύοντα», «ἐπιβεβαιώνοντα», «προφητεύοντα» κ.λ. γνωστά τῶν φανατισμῶν, κρυπτοαλλοιώνει τά πᾶν, κρυπτοεκχριστιανίζει ἢ ἀναφανδόν ἀσύστολα ἐκχριστιανίζει! Ἀνάλογα δέ κ' οἱ ἄλλοι, ὄχι μόνο οἱ χριστιανοί: οἱ στωικοί τίς στωικίζουν, οἱ νεοπλατωνικοί τίς νεοπλατωνίζουν, ἄλλοι τίς διανοητικοποιοῦν κι ἄλλοι τίς μυστικοποιοῦν ἢ τίς λυρικοποιοῦν, ὅλοι συμμιγνύουν τά σχόλιά τους, τίς παραβιάζουν νά «ἐπικυροῦν» τίς κρίσεις τους κ.τ.τ., μέ ἀποτέλεσμα οἱ ρήσεις, κ' οἱ πιό «αὐθεντικές», ν' ἀποτελοῦν ἐλάχιστα ἀσφαλῆ βάση γιά στέρεα «ἀνασύσταση» τῆς «αὐθεντικῆς» σκέψης τοῦ Ἡράκλειτου· ἔδαφος γεμάτο ἐνέδρες, ὅπου διόλου δέ φτάνει ὁ ἀποκλειστικός φιλολογικός ὀπλισμός, ὅσο ὅσο «αὐστηρός» καί «ὑπεύθυνος», μόνος νά τά βγάλη πέρα. Ὁ ἰδιαίτερα φιλοσοφικός ὀπλισμός, ἐξ ἄλλου, ἐγκυμονεῖ τόν κίνδυνο ὑπέρμετρης «φιλοσοφικοποίησης» τῶν ρήσεων, ἄν ἐλεύθερος ἀφελῆ νά ἐρμηνεύη καί ν' ἀποδίδη, ἐνῶ ἀνέμελος κι ἀνυποψίαστος ὁ ἀπλοϊκώτερος λυρικός-ποιητικός, μάλιστα χωρίς ἄλλο στοχαστικό βάρος, μπορεῖ νά βγάλη τον Αἰνικτῆ περίπου «ἀφελῆ» καί «ποιητική ψυχή» φτεροκοποῦσα καί χαιρόμενη τήν τραγουδιστική «ἐλευθερία» τοῦ ἐξωλογικοῦ-διαλεκτικοῦ ἔρωτά της μέ ἰδέες καί μεταφυσικά «ὄράματα» τοῦ ἀπομυστικοποιοῦ καί ἀποκαθηλωτικοῦ (τῶν παλιῶν ἀυστηρῶν θεῶν καί τῶν μυθολογιῶν) καιροῦ της. Ὅλ' αὐτά, καί ἄλλα, εἶναι δυνατά πράγματι, μέ τέτοια ἐπισφαλῆ βάση: ρήσεις παραδομένες ἀπό διαφορώτατους, λογιῆς-λογιῆς νοοτροπιῶν καί ψυχοσυνθέσεων, πιστούς ποικιλώτατων ιδεῶν καί δογμάτων, φανατικούς καί μυστικοπαθεῖς κάθε εἴδους, ἄλλους

ἀπτικίζοντες κι ἄλλους ἐβραΐζοντες ἢ ἀνατολίζοντες ἢ ἐρωτοτροποῦντες μέ κάθε σχισματικῆς ἐπίνευσης αἰρέσεις τοῦ ἰουδαιοχριστιανισμοῦ τῶν πρώτων αἰώνων, ἄλλους ἐπισείοντες καθ' ὄλων τό ἥρακλείτειο κεραυνικό ἐκεῖνο πῦρ, πού ἐπελθόν κρίνει καί καταλήψεται τά πάντα (B 64-6, Di 65,1-7) — κρίναι ζῶντας καί νεκρούς δηλαδή! — σέ τραγελαφική ἔτσι ἐφεσοχριστιανοεβραϊκώτατη βιβλική Βαβέλ ἢ κόλαση.

Γραπτός ἢ προφορικός ὁ λόγος τοῦ Σκοτεινοῦ;

Κοντά, λοιπόν, στίς οὐσιαστικές δυσκολίες ἐρμηνείας καί σωστῆς ἀπόδοσης τῶν ρήσεων, εἶναι κ' οἱ πρόσθετες αὐτές πού παράγονται ἀπ' τίς τόσο ἕτερογενεῖς καί πολυποίκιλες παραδόσεις τῶν ἀποσπασμάτων, ἀπό τόσους ὕστερους συγγραφεῖς, στοχαστές, πιστούς, φιλοσόφους, δοξογράφους, τόσο διάφορων γραμματειῶν, πού παρακομίζουν τόσο ἄλλα κλίματα, χρώματα, γεύσεις, λειτουργίες τῆς Ἑλληνικῆς, σημασίες, τόνους τῶν λέξεων, τῶν ἐκφράσεων, τῶν συντάξεων, τῶν μεταφορῶν, τῶν συνηχίσεων-παρηχίσεων, τῶν ρυθμῶν, τῶν σχημάτων, ὄλων τῶν στοιχείων ἐν γένει τοῦ λόγου καί τοῦ Λόγου.

Ἄλλα κι ὅταν, ἔστω, διαφαίνεται κάποια πρωτεϊκή γνησιότητα λόγου πού μοιάζει μᾶλλον ἥρακλείτειος - ἔ, καί τί βέβαιο πάλι κατέχουμε; Ὁ λόγος αὐτός ἦταν ὄντως γραπτός; Ἀπό τόν ἴδιον; Ἡ καταγραμμένος ἀπό ὕστερον; Κι ἀπό μνήμης, τάχα, ἢ ἀπό ἔμμεση προφορική παράδοση; Κι ἀπό καταγραφέα-ἀντιγραφέα σέ καταγραφέα-ἀντιγραφέα τί γίνεται, τί ἀλλοιώνεται, τί προσμίγνυται, τί παράγεται τό παράλληλο καί προσκολλᾶται σάν τάχα «γνήσιο» κι αὐτό, τί συνδέεται μ' ὅ,τι δέν συνδεόταν καί τί ἀποσυνδέεται αὐθαίρετα ἐξ ὅσων μ ὀ ν ο σ υ λ λ ε ι τ ο υ ρ γ ο ὦ σε μέσα τους ἐκφραστικά, χωρίς καί νά σημαίνει ὅ,τι ἀποκομμένο τώρα, φαίνεται δήθεν νά λήη, ἐνῶ διόλου ἴσως δέν τό νοοῦσε ἔτσι ὁ Ἡράκλειτος, ὅπου ὡστόσο τό «ἀποδίδουμε»;.. Μόνο τά μεταξύ «σωζόντων» ἥρακλείτειες ρήσεις, συγγραφέων καί δοξογράφων πού μᾶς βρίσκονται, νά δη κανεῖς πῶς παλεύει ὁ Marcovich νά ξεκαθαρίση, νά ὀρίση «ποιός, ἀπό ποιόν», ποιός «πηγαιότερος», ποιός «πιστότερος», ποιός «ἐμμεσότερος», καί «τί» καί «πῶς», συλλαμβάνει γιά ποιό χάος πρόκειται!

Πλήν, καί στίς ἀξονικώτερες γιά τ' ὄλο ἥρακλείτειο ἔργο περιπτώσεις τῶν πιό αὐθεντικοφανῶν ρήσεων, παραδιδόμενων ἀπ' τοῦς ἐγκυρότερος «σώζοντας», τ' ἀποσπάσματα ἐμφανίζουν τίς οὕτως εἶτε ἄλλως βασικώτερες δυσχέρειες καί ἰδιοτυπίες μιᾶς ἀρχαϊκῆς Ἰωνικῆς, πού πρωθόρμητη ἀσκεῖται βαριά καί σά μαγκωμένη, πρωτοκαμινεύοντας θεωρητικό λόγο πρὸς ἔκφραση σκέψης ἰσχυρά προσωπικῆς, ἀντί ποίηση ἐπικολυρική κοινή, λαϊκή ἢ λαϊκότεροπη, πού αἰῶνες ἀνεπίγνωστα ὡς τώρα ἐποίει - ἐνῶ καί διαρκῶς ἤχει, ἔμμονα, ὄχι σάν γραπτός (παρά πού σαφῶς ἔντεχνος), ἀλλά π ρ ο φ ο ρ ι κ ὸ ς λόγος, σάν κατεβατό ἢ καταλογάδην τροπαριακό, ἀπό χεῖλια μόλις ἀκουσμένο, Σίβυλλας στόμα μαινόμενο, πού λαλοῦσε-παραλαλοῦσε ἐμπνευσμένο, λόγος μυστικός κι ἀπομυστικοποιός συνάμα παράξενα, ἱερατικός ἀκόμα ἔντονα — στίς χαοτικές ἀντηχήσεις (σά νά ἐκφωνῆται μέσα σ' εὐρύτερονους ναούς) καί στίς δογματικές ἐκεῖνες ἰσοζυγίες τῶν αὐστηρῶν ζευγμάτων πού τόν σπονδυλώνουν ἐπιβλητικά (καί τί σιδηρᾶ πού ἐκφέρεται!) μᾶ μαζί κι ἀνίερος ἤδη, αἱματηρός ἐπαναστατικά καί φλογερώτατος κατά τόσων «ἱερῶν καί ὀσίων» καί «κρατούντων» πού ὀλοῖσια καί ἀδίσταχτα πλήσσει κατά μέτωπο, πρωτίστως ὄμως διαλεκτικός: λόγος-ἀντίλογος ἀκατάπαυτα, σωρευτικός ἀντίθετων ἀνήμερων κι ἀσυμβίβαστων,

φάσεων-άντιφάσεων συνεχών και συλλειτουργουσών ισοδύναμα και σχεδόν μαγικά, προς ύποβλητική παραγωγή διαρκώς τῆς κάτω ἀπ' τό κάθετι σπινθηρίζουσας ἀνταύγειας τοῦ διάπυρου γίγνεσθαι τῶν πάντων, ροπῶν ἀντίρροπων ἰσορροπουσῶν ἔσαει - **λόγος τραγικός** ἄρα στή ρίζα του, καί ρυθμικός πάντως, ἐσώρρυθμος ὀργανικά του καί στά νοήματα, καί στίς συνηχήσεις-παρηχήσεις-ἀμφισημεῖες-πολυσημεῖες, πού σημαδεύουν σταθερά τίς ἀνώτατες στροφές καί τίς πιό ὑψηλές καύσεις πρὸς τίς ὑπέρτατες συλλήψεις του.

Λειτουργική/παραλειτουργική τοῦ διαλεκτικοῦ λόγου

Ὁ ταῦρος ὅμως δέν εἶν' ὄλ' αὐτά - τά τοῦ ἀνάσκητου ἀκόμα ἰωνικοῦ λόγου, τά τῆς πρωθόρμητης θεωρητικῆς ἔκφρασης βασικώτερα, μαγκωμένης σάν ἀπό βόδι¹, καί τῶν πελώριων ἀποστάσεων καί διαφορῶν, χαμένων ἐμπειριῶν καί μορφῶν ζωῆς, ἀντιλήψεων, αἰσθήσεων, στάσεων, πού χωρίζουν τό νεοελληνικό λόγο τῆς ἀπόδοσης ἀπό κείνο τῶν ρήσεων. Ὁ καθαυτό ταῦρος εἶν' ὁ ἴδιος ὁ Σκοτεινός, ἡ σκέψη του ἡ ἀπύθμενη, ἡ συχνά ὀλότελα μυστηριώδης, ἡ τρόμο καί ριγος προξενούσα ὅταν κανεῖς ὑποψιάζεται ἀδιόρατα πίσω ἀπ' τήν πυκνή ἀχλή τῶν χρηστικά σημαίνωμενων-ἀντισημαινόμενων-παρασημαινόμενων καί τοῦ ἀκατάπαυτου σπινθηρισμοῦ ἀλλεπάλληλων ἀμφισημεῖων-πολυσημεῖων, λεγόμενων-ἀντιλεγόμενων, θέσεων-ἀρνήσεων ἀναφλεγόμενων συνεχῶς, ἐνοράσεις πού «δέν εἶναι δυνατόν!» (παλεύει μέσα του ν' αὐτοκαθησυχασθῆ στή «σύγχρονη ἀνωτερότητα» τῶν «προωθημένων» θεωρήσεών μας ὁ μελετητής), «δέν εἶναι δυνατόν νά ὑπαινίσσεται αὐτέες, ἀπό τότε, ὁ **Αἰνικτής!**», κι ὅμως αὐτές διαλάμπει δαιμονικώτερα ὀλοένα πῶς ὑπαινίσσεται, αὐτές ἀνεξήγητα (ὁ προφήτης λοιπόν), αὐτέες - δίχως (ὁ μάντης ἄρα) τόν αἰῶνα τοῦτο, τά μέσα καί τά ἐφόδια τά δικά μας, τήν τερατώδη τεχνική, τήν ἐπιστήμη, τήν ἱστορική ἐμπειρία μας δυόμιση χιλιετιῶν!

Καί τότε;.. Πῶς ἀποδίδονται αὐτές, λανθάνουσες ἔτσι φωσφοριστά, κάτω ἀπό τίς ἄλλες, πού σέ πρῶτο ἐπίπεδο τάχα ἐκφέρονται; Πῶς σέ λόγο σημερινό, πού δέ διαθέτει τέτοια πρίσματα, τέτοιες διαπρήσσουσες κρυσταλλικότητες λέξεων καί ἤχων τους, τέτοιες ἐτυμολογήσεις-παρετυμολογήσεις συλλειτουργοῦσες, τέτοιες πολλαπλές ὑποβλητικότητες νοημάτων διά τῶν ρυθμῶν (καί διά τοῦ μέτρου ἀκόμα), διά τῶν συλλαβικῶν αὐτῶν μετάλλων, διά τῶν αὐτῶν παρασημασιῶν, παρηχήσεων, ἀντηχήσεων καί σ' ἄλλους χώρους, σ' ἄλλες σφαιῖρες θεμάτων καί ἰδεῶν, σ' ὅλες τίς ἰδεατές σφαιῖρες μαζί ἐν τέλει, ὅταν πιάνουν τά *maxima* τῶν πολυπρισματικῶν ὑποδηλώσεών τους;.. Εἶναι ν' ἀπορῆ κανεῖς μετά, πού διαφωνοῦν οἱ δοξογράφοι **περί τίνος** τό ὑποτιθέμενο σύγγραμμα, κι ὁ Διόδωτος ἐκεῖνος λέει πῶς οὐ περί φύσεως [ ] ἀλλά περί πολιτείας, τά δέ περί φύσεως ἐν παραδείγματος εἶδει κείσθαι;²..

¹ Α. Κούσουλας, *Θέλω προβάλλειν*, Απ'2 1518, γιά τον Κάλβο: *τί φοβερό/βόδι μάγγωσε τι φωνή του!*

² Διογένης Λαέρτιος, IX, 15 (D1, A1, 142, 31-2): *ὄχι περί φύσεως - ὅπως ἴσως το ἐπέγραφαν ἄλλοι (ἢ ἐπιγράφονταν) - ἀλλά περί πολιτείας, τά δε περί φύσεως - πού λοιπόν περιέχονταν (ἢ θεωροῦσαν πῶς περιέχονταν) - σάν παράδειγμα εἶν' ἐκεῖ.*

Ο λόγος κι ο κόσμος - όδος άνω/κάτω -Το Σύμπαν Ζωο

Αυτός είν' ό μαινόμενος ταῦρος λοιπόν!.. Κι αυτόν καλεϊται ό μελετητής, ό έρμηνευτής, ό σχολιαστής κι ό κατ' άνάγκην άναδημιουργός, άναπλάστης τής σκέψης του έφέσιου Δύσκολου, νά πιάση σάν άλλος μινωικός ταυροκαθάπτης άπ' τά κέρατα καί νά δαμάση για τήν πρόσληψή μας, χωρίς νά σκοτώση!..

Οί άποδόσεις τότε σωρεύονται άπανωτά, πολλαπλασιάζοντας παραλλάσσουν, έπανέρχονται, κάνουν νερά διαρκώς προς νέες μορφές, δυναμικοποιούνται καί τείνουν άπ' άλλου προς βαθύτερες ύπαναστροφές στο αυτό, στο άρχικό, τό καταβολικό, πού φαντάζει άπρόσιτο άκόμα (όπως καί μένει ώς τό τέλος ίσως, αινιγματικά σημαϊνον, σά Σφίγγα).

Ο νεοελληνικός λόγος ύποφέρει, δοκιμάζεται, άδυνατει, αυθυπερβάλλεται, τανύζεται, στρεβλώνεται, έπαναχαλαρώνει, ξαναπλοποιεϊται προσφεύγων πάλι στη θερμή άμεσότητά του, άποπειράται νά καταστή τάχα έπαναπρωτεϊκός, άστοχεϊ (κ' ευστοχεϊ ένίστε), οί άπόηχοί του είν' ώστόσο ξύλινοι, όχι μπρούντζινοι, σιδηροί, χρυσοί, τά ήχεία μας όλα είνai στομωμένα, μουντά άπ' τή χθαμαλότητα τών καιρών, τήν κλειστότητα τών χώρων, ένω τά άτρια εκείνα τών τρομερών ρήσεων είν' άνοιχτά, κι άντηχοῦν μαρμαρίνα, μέ ουρανούς άμόλευτης ευδίας τύμπανα άποπάνω..- ή, άλλοτε, θαρρείς πώς λειτουργός άρχιερέας «τά έξαγγέλλει» αυτά, σέ άπλές αυγινές ναών πελώριων, χαοτικών, ή τελετουργικά εισερχόμενος πάλι τά έκφωνει καί βοϊζουν θολωτοί τάφοι πανάρχαιοι, παρατείνοντες τούς φθόγγους όλους, έπαναλαμβάνοντες σάν κρόταλα (έκφοβιστικά; δεητικά; έξιλαστήρια;) τά ταῦ, τά κάππα (σά βήματα θεών πού έπέρχονται πάνοπλοι), τά νῦ, τά -ον, τά -ου (σά δυνάμεις καί τρόμοι), τά σίγμα (σάν έντολές άποσιώπησης, παρασιώπησης), τά ξι, τά ι, τά αεί, κι όλα τά -αιή — **άξύνετοι**³, **κοπρίων**⁴, **πῦρ αείζων**⁵, **Έρινῦες**⁶, **πυρκαϊήν**⁷, **παιδός ή βασιληή**⁸, καί τά λοιπά διάτορα όξέα — αιχημηρότατα άκουόμενα, διαπεραστικά, ξίφη άποστράπτοντα όργής πού έπαναφέρει στην τάξη άξυνέτους⁹ βάνουσα, τραχύτατα, έλεγκτικά αναντίρρητα, κ' έπαπειλώντας Δίκης έπικούρους⁶, πού άλλους έξευρήσουσι⁹ κ.λ.

Πώς ν' άποδοθοῦν αυτά σέ λόγο πού δέν τόν φτερώνουν τά ίδια φτερά, δέν διαθέτουν οί ξεπάρθενες λέξεις τίς ίδιες μαρμαρυγές, προς ίσοδύναμες χορείες νοημάτων, νύξεων, πολυνοημάτων καί κατανύξεων κοσμικῶν, συμπαντικῶν τέτοιων;

Τί κάνει έδώ ή τυπική έρμηνευτική; Συλλαβίζει τυπικές καί μοναδικές σημασίες παρατιθέμενων λέξεων; Δηλαδή τί; Κατακερματίζει - τί άλλο; Καί άρα κακουργεϊ τό λόγο¹⁰ ίσα-ίσα, πού πάει ν' άποδώση! Π ο ὕ είνai τό ρεύμα, πού ή όρμη του ακριβώς πολυπρισματίζει σημασιοδοτικά κάθε λέξη καί κάθε

³ B 96 (Di 150, 2): άσύνετοι άφρονες, πού δέν έχουν ιδέα, μακρυνά από τήν αλήθεια.

⁴ B 96 (Di 172, 14-5), νέκυες [ ] κοπρίων έκβλητότεροι: τά πτώματα πίο περιπτώματα!..

⁵ B 30 (Di 158, 2): φωτιά πού ζή πάντα, αιώνια ζωντανή, άσβεστη, πού δε σβήνει.

⁶ B 94 (Di 172, 9), Έρινῦες [Δίκης έπικούροι: Έρινῦες, τής Δικαιοσύνης βοηθοί. (Παρακόρες τής Τιμωρίας.)

⁷ B 43 (Di 160, 12), πυρκαϊά, φωτιά.

⁸ B 52 (Di 162, 6), βασιλεία, κυριαρχία.

⁹ Ηλιος γάρ οὐχ ύπερβήσεται μέτρα· είδεμή, Έρινῦες μιν Δίκης έπικούροι έξευρήσουσιν. [B 94 (Di 172, 8-10)] Γιατί κι ό ήλιος δε θα βγή άπ' τήν τροχιά του - άλλιώς οί Έρινῦες, τής Δικαιοσύνης οί βοηθοί, θα τόν βροῦν! [Η πίο «ελεύθερα» (άλλά καί πίο σύρριζα στο νόημα τής ρήσης καί τής βασικής σημασίας του μέτρου, πού μετέχει τής έννοιας του «προσδιορισμοῦ», του προκαθορισμοῦ, άρα του πεπρωμένου, του «προγραμματισμοῦ» θα λέγαμε σήμερα, του κατά προσυντεταγμένη νομοτέλεια κινουμένου κ.λ.): Γιατί κι ό ήλιος δέν πηδάει πάν' άπ' τά μέτρα του είδεμή τόν πιάνονν οί Έρινῦες, οί βοηθές τής Δικαιοσύνης!..]

¹⁰ Στην πλατωνική σημασία του κακουργεϊν τόν λόγον.

συλλαβή, κάθε φθόγγο και κάθε ρυθμό, κάθε φωνήεν και κάθε σύμφωνο τῶν ἐνορημητικῶν αὐτῶν συγκροτήσεων, τῶν μύδρων αὐτῶν τέτοιου ἡφαιστείου;

Ὁ διαλεκτικός λόγος/λόγος ὁμόποιος τοῦ κόσμου
Ὁ στατικεύων το γίνεσθαι ρασιοναλιστικός λόγος

Ὁ λόγος στὸν Ἡράκλειτο λειτουργεῖ διττὰ τουλάχιστον, κατὰ βάση: καὶ σάν ὄργανο ἔκφρασης, καὶ σάν οὐσία καθαυτῆ (δειγμα-σπάσμα, τρόπον τινά, τοῦ ὄντος). Δηλαδή καὶ σά μέσο νοητικό, καὶ σάν ἄμεση παρουσία διάπυρου στοιχείου τοῦ αἰεὶ γινόμενου-ἀπογινόμενου κόσμου, συγκροτούμενου-ἀποσυγκροτούμενου διαρκῶς, συμπηγνύμενου-ξανατηκόμενου ἀκατάπαυτα, πρὸς ἐκπύρωση-ἐκμηδένιση κι ἀνασύνθεση-ἀναγέννηση ὀλοένα σέ νέους κύκλους - σάν ἀνάσα, περίπου, πελώριου ζώου, συμπαντικοῦ, «εἰσπνέοντος-ἐκπνέοντος» ἔτσι, κατὰ εὐρύτερους μυστηριώδεις ρυθμούς, ἄπιαστους ἀπὸ μάς¹¹. Σάν ἀνταποκριτικὴ λοιπὸν ἢ λέξη πρὸς τὴν ἐνορατικὰ εἰκαζόμενη ποιότητα τοῦ ὄντος, δὲν στέκει ποτέ, στίς φλεγόμενες σάν τὸν κόσμο ρήσεις τοῦ *Αἰνικτῆ* του, μονοσήμαντη. Καὶ στό νοῦ, γι' αὐτό, τοῦ ἀποπειρώμενου «νά ἐρμηνεύση», «ν' ἀποδώση», νά κἀνη νά λαλήσουν πάλι τὰ μαγικά μαζί ὅσο κι ἀπομυθεύοντα λόγια του, διωσμώνεται ἢ ὄλο κοσμικὴ ἔμπνοή ἀναδημιουργικὴ αὐτῆς μανίας τῆς διαλεκτικῆς πολυσημίας τοῦ ὀργίλου προφήτη τῆς Ἀρτέμιδος¹², τῆς ἀμαζόνας πού πάντα φεύγει, κυνηγὰει ἐμπαθῆς τό θήραμα (σάν τίς ὑπόνοιές του ὁ ἔνθεος μύστης τῆς) καὶ τοῦ μέθυσου Διονύσου-Ἀπόλλωνος, πού *κυκλοδίωκτος*¹³ διώκτης αἰώνια φέγγει-σκότηζει ἀρματοδρόμος» τὸν ἔγκυκλο κι ἀνακυκλούμενο ἔγκλειστο-ἄκλειστο (καὶ «κατ' ἐπιστήμην» πιά σήμερα τοῦ κλειστοῦ συμπαντος¹⁴) κόσμου.

Ὅλες του οἱ ρήσεις μοιάζουν ν' ἀξιῶνουν πῶς εἶν' ὁμόποιες¹⁵ τοῦ δι' ἀγχιβασίας¹⁶ μαντευόμενου ὡς διαλεκτικοῦ κοσμικοῦ πυρήνα, παριστάμενες περίπου

¹¹ Σέ τελικὴ ἐκπύρωση τοῦ κόσμου φέρνει, κατὰ τὸν Ἡράκλειτο, ἡ ὁδὸς ἄνω, καὶ σέ κοσμοποίηση — σύμπηξη δηλαδή πρὸς τό εἶναι — ἡ ὁδὸς κάτω· σέ σύντηξη τῶν πάντων, πρὸς τό καθαρὸ πῦρ, ἢ κατὰ πάνω φορὰ τοῦ γίνεσθαι, καὶ σ' ἐπαναπύκνωση πρὸς κόσμον, ἢ κατὰ κάτω φορὰ του. Πλήν τό πρᾶγμα μοιάζει μέ ζῶο - ἢ ὄχι; Κάτι ζωντανό, πελώριο — τό Σύμπαν Ζῶο, νά ποῦμε πού «εἰσπνεεῖ-ἐκπνεεῖ» ἔτσι (ὅπως κ' ἡ φωτιά ἀναπνέει), σέ κάποιους πολὺ μεγαλύτερους ἀπ' τοὺς δικούς μας χρονικούς ρυθμούς, σάν εὐρύτερη (ἀπ' τὴ χωρικὴ δικιά μας) ὑπόσταση, πού ἐμπειριακά χωροχρονισμένοι ἐμεῖς δὲν μπορούμε νά πιάσουμε. [Ποῦ βλ. κάτι ἀνάλογο, μικρότερης διάστασης ἀλλ' ἠρακλείτειας ἔμπνευσης, κατ' ἐπίδραση ἀπ' τὰ πρῶτα μου διαβάσματα τοῦ Σκοτεινοῦ, στήν ἀρχὴ τοῦ διηγήματός μου *Ἡ Μηχανὴ πού ἔδινε τὴν εὐτυχία* (11, τέσσερις τελευταῖες ἀράδες), τῆς *Βορᾶς* στό *Θηρίο* καὶ τοῦ *Ἀπὸ τὸν κόσμον* ΡΑ, γραμμένο τό '60-61): ἓνα τό *Βράγχιον*, ὁ Πνεύμων, σ' ὄλο τὸν πλανήτη· στο ἔδαφος, στό στήθος καὶ στό ὑπέδαφος ἓνα τό *Αἶμα*! *Τό Ζῶο* πού πάσχει λέγεται *Υδρογείος*.]

¹² Ὑποτίθεται πῶς ὁ Ἡράκλειτος ἦταν ἀπόγονος τοῦ κτίστη τῆς Ἐφέσου, τοῦ γιοῦ τοῦ Κάδρου τῶν Ἀθηνῶν Ἀνδρόκλου, ἰδρυτῆ τῆς ἀποικίας τῶν Ἴωνων κ' ὕστερα τῆς αἰολικῆς, πού καὶ βασιλέψαε κεῖ, καὶ γι' αὐτό οἱ τοῦ γένους του λέγονταν βασιλεῖς κι ἀσκοῦσαν λατρευτικὲς λειτουργίες. [Στράβων XIV, 3, 632-3. (D1 143, 21-27.)] Στὴν Ἐφεσο δὲ καὶ οἱ Ἀμαζόνες καὶ τό τῆς Ἀρτέμιδος ἱερόν, ὅπου κατὰ τό Διογένη Λαέρτιο [IX, 6 (D1 141, I)] ἀνέθηκε [τό φερόμενον αὐτοῦ βιβλίον] ὁ Σκοτεινός. Κ' ἐπειδὴ φεύγει πάντα ἡ Ἀρτεμις, καὶ *φρυγαλέοι* οἱ διακαμοὶ ἢ σπινθήρες τῆς ἄπιαστης διαλεκτικῆς ποιότητος τοῦ κόσμου, γι' αὐτό γράφω: *προφήτης τῆς ἀμαζόνας Ἀρτέμιδος* κ.λ.

¹³ Ὁ ἥλιος *κυκλοδίωκτος*, / ὡς ἀράχνη, μ' ἐδίπλωνε / καὶ μέ φῶς καὶ μέ θάνατον / ἀκαταπαύστως. Κάλβος, *Εἰς Θάνατον*, 20η στρ., 2-5 (Απ. 480, α'.)

¹⁴ Πορίσματα τῆς ἀρχῆς τοῦ Αἰνστάιν, θέσεις τῆς σύγχρονης Φυσικῆς καὶ Ἀστρονομίας.

¹⁵ Τῆς ἴδιας ποιότητος - ἀλλὰ καὶ μαζί συγκροτημένης, κοινῆς μὰ καὶ ὁμογενοῦς, συν-γενοῦς ἀπὸ καταβολῆς.

¹⁶ Ἀ γ χ ι β α σ ί η ν Ἡράκλειτος, στό Σουῖδα [A. Adler, *Lexicographi Graeci I I, Suidae Lexicon*, I A- Γ 1762, 157,

σάν απόρροιες ένορατικῆς μέθεξης¹⁷ σ' αὐτόν. Ἡ δαιμονιακά σπινθηρίζουσα διαρκῶς πολυσημία τῶν λέξεων του δέν ἀποτελεῖ μίμηση (σχηματική-συμβατική-συμβολική) τοῦ ἀέναου κοσμογίνεσθαι πού κυνηγάει, παρὰ διεκδικεῖ ριζική ὁμοουσιότητα μαζί του, σημαίνουσα ἰσχυρά πῶς εἶναι αὐτό τοῦτο ἄ μ ε σ α σ υ λ λ η π τ ὁ ἀπ' τόν ἔνθεο φορέα τους — ἢ κι ὅποιον ἄλλο μὴ ἀξυνητο τοῦ ἐ ὄ ν τ ο ς λ ὁ γ ο υ¹⁸ — τό ἀκατάπαντο ἀναβόσθημα: ὁ συνεχῆς ἐκεῖνος κ ε ρ α υ ν ὁ ς τ ο ὕ ὄ ν τ ο ς τ ε μ ῆ ὄ ν τ ο ς, ἐγκλείοντος ὅλα τὰ μεγέθη καί τίς ὁδοὺς ἄνω-κάτω¹⁹ τοῦ μικροκόσμου καί μεγακόσμου εἰς Ἐ ν. Ἡ συν-εἶδηση μ ε τ ἔ χ ε ι τοῦ Ἐ ν ὁ ς τούτου, πού εἶναι, τό Γίνεσθαι — αὐτό φαίνεται νά πιστεῦναι, διαισθητικά, μέσ ἀπό τίς τόσες ἀγχιβασίεις του, ὁ Ἡράκλειτος, ἔστω κι ἂν ἀδυνατῆ (μά κι ἀδιαφορεῖ) νά πορίση τίς «ἐξ ἀντικειμένου» δῆθεν «ἀποδείξεις» πού θαρρεῖ (ἢ ἐθελότυφλα ἰσχυρίζεται) πῶς παρέχει, γιά ὅ,τι ἀντικρους ἀντίθετο, ἡ Λογοκρατία (καί μαζί της ἡ ὅποια ὡς χτές ρασιοναλιστική «ἐπιστήμη») —, ἐνῶ τό αἰώνιο «διπολικό» σπινθήρισμα τῶν φαινομένων — ἀπό τό τί στό μή-τί, τό εἶναι στό μή-εἶναι, τό ποτάμι (ὅπου ποτέ πράγματι δέν ξαναμπαίνεις²⁰ κι ἄς τό νομίζεις) στό μή-ποτάμι [ὅπου ὅλο πλανιέσαι (ἀπ' τή στατικοποιούσα τὰ πράγματα διάνοια²¹, μέ τήν τμητική-πηκτική «ἔκφρασή τους», τήν ἐξαλλοιωτική, γιά τήν κοινή²² καθ' ἡμέραν ζωή καί δράση), πῶς τάχα «ξαναμπαίνεις»] —, ὅλο αὐτό λοιπόν δ ἔ ν ε

9. (B 122, D1 178, 6-7.) Κατά τόν Diels, ἀπλῶς: προσέγγις. Ὅμως νομίζω πῶς ἀκριβέστερα σημαίνει: ἐκ παρομοίων εἰκασία, σύλληψη ἀπ' τὰ ὅμοια. Τό ἀγχιβατεῖν (ἀγχι-βαίνειν) αὐτή τήν ἔννοια ἔχει: ἀπό παραπλήσια προσπελάζω, ἄγομαι σέ σύλληψη τινός ἀπό παραπλήσιά του, παρόμοιά του· βρῖσκομαι κοντά (ἔκφραση πού χρησιμοποιοῦμε στά Νέα Ἑλληνικά, κυρίως γιά σύλληψη νοημάτων). Κ' ἐπειδή βασικός τρόπος τῆς ἀνερευνητικῆς σκέψης τοῦ Ἡράκλειτου εἶν' αὐτός, ὁ δὲ ἀγχιβασίας ἐκ παραπλησίων, πού ἐμφανίζονται σύμμορφα, ὁμόποια, ὁμόρρυθμα κ.λ.π.

¹⁷ Σ' ἐμᾶς εἶναι ὁ ὅ ρ ο ς πιά ἡ πλατωνικῆς προέλευσης μέθεξις, καί γι' αὐτό τή χρησιμοποιῶ ἐδῶ, ἐνῶ βέβαια δέν εἶν' ἡρακλείτεια ἔννοια. [Κι ἄλλο, τώρα, τί τοῦ Πλάτωνα ναι ἢ ὄχι ἡρακλείτειο, κι ἀπό κείνα πού φαίνονται κι ἀπό κείνα πού λανθάνουν, εἴτε διά Κρατύλου, ὅπως σημειώνει ὁ Ἀριστοτέλης (Μετά τὰ φυσικά 987α-β), ἔμμεσα, εἴτε καί ἄλλως. Γιά μένα, ὁ Πλάτων ἀσφαλῶς κ' εἶναι ριζικά ἡρακλείτειος, παρὰ τήν ὅλη νοησιοκρατία του καί τήν ἐν γένει ρασιοναλιστικώτατη συστηματική του, πού σφοδρά ἀντιφέρονται (καί τοῦτο βοᾷ διαρκῶς) στίς διαλεκτικές του καταβολές, τίς πιό γόνιμες καί ποιοτικές ἄλλωστε ἀπ' ὅλες τίς «ἀποδεικτικές» ἐκεῖνες τῶν ἡσόνων διαλόγων του.]

¹⁸ Ἀναφορά στήν ἐναρκτηκή, ὅπως τή θεωροῦν, ἡρακλείτεια ρήση 131, τοῦ Diels (D1 150, 3-11), ὅπου ὁ λόγος, καθό ἑῶν γι' αὐτό τ' ἀραιώνω στό κείμενό μου — δέν ξέρω ἂν δέν σημαίνει καί ὅ,τι θά λέγαμε σήμερα ἐμεῖς: «ἐξ ἀντικειμένου», ὁ τοῖς πράγμασι ἐγκείμενος λόγος, ὁ μὴ «ὑποκειμενικός» ἀλλ' «ἀντικειμενικός», ἤτοι ἡ οὐσία τῶν πραγμάτων, ἡ «δομή» τοῦ κόσμου. Ὅποτε, ὁ «μὴ ἀξύνετος» τέτοιου ἐ ὄ ν τ ο ς λόγου δέν εἶναι παρὰ ὁ συλλαμβάνων ἄμεσα τήν οὐσία τοῦ κόσμου κι ἄρα οἱ ἐκφράσεις του: ἄμεσες ἐκφράσεις τῶν πραγμάτων - ὄχι συμβολικές, συμβατικές κ.λ. .

¹⁹ Ὅδος ἄνω κάτω μία καί ὦντή. B 60 (Π1 164, 5): Ὅδος ἄνω κάτω μιά κ' ἡ ἴδια.

²⁰ Ποταμῶ οὐκ ἔστιν ἐμβῆναι δίς τῶ ἀντῶ [B 91 (D1 17 1,9-10)]: Δνὸ φορές δέ μπαίνεις στό ἴδιο ποτάμι. [Καί κατά τόν Κρατύλο (Ἀριστοτέλης, Μετά τὰ φυσικά, Γ 5. 1010α 7. D2 69, 36) οὔτε μιά!] Ποταμοῖσι τοῖσιν αὐτοῖσιν ἐμβαίνουσιν ἕτερα καί ἕτερα ὕδατα ἐπιρρεῖ [B 12 (D1 154, 4-6)]: Σ' ὅσους μπαίνουν στά ἴδια ποτάμια ὅλο ἄλλα κι ἄλλα νερά χύνονται ἀπάνω τους. (Τό πού ὑπαινίσσεται ὅτι πόσῳ μᾶλλον κ' οἱ ἴδιοι δέν εἶν' ἴδιοι!) Ποταμοῖς τοῖς αὐτοῖς ἐμβαίνομεν τε καί οὐκ ἐμβαίνομεν, εἶμεν τε καί οὐκ εἶμεν (B 49α (D1 161, 11-3)): Στά ἴδια ποτάμια μπαίνουμε καί δέ μπαίνουμε. εἶμαστε καί δέν εἶμαστε.

²¹ Στή μπερξονική σημασία τοῦ ὄρου. [H. Bergson, L'evolution creatrice, (ἑλληνική μετάφραση Κ. Θ. Παπαλεξάνδρου: Ἡ δημιουργός ἐξέλιξις, Αθ' '25), καί κυρίως τό δεύτερο κεφάλαιο, ὅπου καί εἰδικότερα γιά τή διάνοια.]

²² Σέ μικτή σημασία, ἡρακλείτεια — ὁ λόγος: ἕνός, δηλαδή κοινός σέ ὅλους (ἄρα: ὄργανο κοινωνικό, τῆς ἐν κοινωνία πρακτικῆς καθημερινῆς ζωῆς καί δράσης) — καί μπερξονική: ὅτι ἡ διάνοια συγκροτήθηκε βιολογικά, σάν ὄργανο πρὸς πράξη κι ὄχι πρὸς γνώση, καί γι' αὐτό τέμνει τίς συνέχειες, τίς διάρκειες, τὰ ρεύματα ὅλα τοῦ γίνεσθαι, καί πῆζει, στατικεύει τίς ἀποτμήσεις αὐτές τοῦ πάντα ρέοντος πραγματικοῦ, γιὰ αὐτό βολεῦει τήν πράξη, τή δράση, ἄρα καί τήν ἐν κοινωνία ζωή. (Γι' αὐτό καί: κοινός νοῦς. Ὁ κοινός δέ αὐτός ἀκριβῶς καί τέμνει, καί στατικοποιεῖ, κι ἀλλοιώνει ἐν γένει τα ρέοντα γίνεσθαι ὅλα.)

ἴν' ἄλλο ἀπ' τήν αὐτούσια ἀνταύγεια μέσ στον ἐόντα λόγ
ο — «τό σοφό πνεῦμα» νά λέγαμε; τό «ἀντικειμενικό»; — πού στέλνει δια
ρκῶς ἡ τρομερή νύχτα — μέρα στή ριζικά τραγική («θεοῦ-
θηρίου», Διός τέ μή-Διός²³, θνητοῦ τε μή θνητοῦ, ξηρῆς-ύγρης ψυχῆς²⁴ κ.λ.) πρ
ομηθεϊκή κρᾶση τῶν ὄντων.

Ἔτσι, ὅπως σωστά τό συνέλαβε ὁ Νίτσε — κι ἄς μὴν τό προσγράψει ad hoc
στό Σκοτεινό —, ὁ Ἡράκλειτος κείται στή ρίζα τῆς Τραγωδίας. Εἶναι ὁ
κοσμολογικός συλλήπτωρ τῆς μέγιστης ἀρχῆς τῆς. Αὐτός πού τήν εἶδε ἄτρακτο
Ἀνάγκης, καρήνα τοῦ πλεοντος-ρέοντος κόσμου, *Μοῖρα Πάντων*... Γί' αὐτό κι
ὅλες οἱ ρήσεις του, παριστάμενες σά στοιχειακά σπάσματα ἢ φεγγοβολές τοῦ
ἀεὶ γιγνόμενου κοσμικοῦ πυρήνα, δηλοῦν καί δέ δηλοῦν, σημαίνουν καί δέ σημαί-
νουν καί ἄλλα σημαίνουν (ἀντισημαίνοντας ἢ ὑπεναντίως παρασημαίνοντας
συνάμα ταυτά), ὁμοποιεῖς δηλαδή πάντα τοῦ διαλεκτικοῦ-τραγικοῦ πυρός, πού
«βλέπει» ὁ Αἰνικτῆς νά συνιστᾶ καί ν' ἀποσυνιστᾶ, διαρκῶς καί καθεστιγμικά,
στόν «ἄπειρο» χρόνο καί στό αἰώνιο Ἐν, ὅλο τό γίγνεσθαι-φαίνεσθαι τοῦ κόσμου.

Ὁ ἀεὶ παίζων Λόγος/Κόσμος - Ὑβρις πυρκαϊή

Λεξιπαιγνία; «Ταχυδακτυλουργία τοῦ λόγου», τάχα, ὁ μουρνος ὀχλολοῖδο-
ρος²⁵ τῆς Ἐφέσου; Ἐνας ζογκλέρ δηλαδή περίπου; Παίκτης ἐννοιῶν καί φθόγ-
γων, ἐτύμων καί παρετυμολογιῶν, ἀχῶν καί παρηχήσεων, κι ἀντηχήσεων κι
ἀπηχήσεων, ὑπό τραγικές ἀνταύγειες συνεχῶν κεραυνικῶν πυρακτώσεων-συ-
ντήξεων-μεταλλαγῶν ἑνός κόσμου-σπινθῆρος ἀκόμα, συγκροτούμενου ἐν ἐκρή-
ξει, διατεινόμενου καί ὑπερδιατεινόμενου σέ διαρκῆ ἀποστασιοποίηση κάθε φευ-
γαλέας μορφῆς (πού μονοστιγμικά διαγράφεται-χάνεται) ἀπ'τόν πυρηνικό
στρόφαλο τοῦ γίγνεσθαι;

Νά γίνῃ δεκτῆ, κατ' ἀρχήν, ἡ ὕβρις;.. Ἐνας ζογκλέρ, ἕνας παίκτης; ..Ἀλλά
μέσ σ' ἕναν κόσμο παίκτη ἐπίσης, ὑπαινισσόμενο διά τῶν φαινομένων του, δια-
λεκτικά, πῶς οὐκ ἐθέλει καί ἐθέλει Ζηνός οὖνομα τό Ἐν, κι ἄλλο τόσο μανιακά
ὀχλολοῖδορο, μ' ἕναν τρόπο, τοῦ «ὄχλου» ὄλων τῶν στατικευτικῶν τοῦ ὄντος λέ-
ξεων, ἐννοιῶν, ἰδεῶν καί κάθε διανοητικῆς πλάνης ἢ ἀνυπόστατου ρασιοναλι-
στικοῦ πλάσματος (fiction) ἐν γένει.

Ἄν ὁ κόσμος εἶναι πυρκαϊή, τότε ὕβριν ὄντως χρή σβεννύναι [ ] ἢ πυρκαϊήν²⁶.

²³ Οὐκ ἐθέλει καί ἐθέλει Ζηνός οὖνομα [B 32 (D1 159, 2, ἀλλά μέ ὄνομα, ἀντί οὖνομα πού προτιμᾶω ἀπ' τόν Mullach (Mu. 316, α', 14-18), ἀκολουθοῦντα τῇ γραφῇ παρισινοῦ κώδικος τοῦ Εὐσεβίου, ὅπως σημειώνει (13, 16-18), γιατί ταιριάζει μέ τό ἐθέλει-οὐκ ἐθέλει ν' ἀκούγεται αὐτό τό οὖνομα (σάν οὐ-ὄνομα)]: Δέ θέλει καί θέλει τοῦ θεοῦ τ ὄνομα (μή-ὄνομα)! (Πρόκειται γιά ρῆση ἀθεϊκή περίπου.)

²⁴ Διαλεκτικό σύμμικτο ἀπ' τίς ἡρακλείτειες ρήσεις: B 126 (D1 179, 7), B 117 (D1 177, 2), B 118 (D1 177, 4), B 126 (D1 179, 7), κι ἀπ'τά δοξογραφικά ἀποδιδόμενα στό Σκοτεινό: A 12 (D1 146, 33, A 1 (D, 142, 9).

²⁵ Ὀχλολοῖδορος - ὕβριστής τοῦ ὄχλου «Ἡράκλειτος, ἀπ' τον Τίμωννα τό συλλογράφο, στό Διογένη Λαέρτιο, IX, 6 (D1 141,3-4).

²⁶ Ὑβριν χρή σβεννύναι μᾶλλον ἢ πυρκαϊήν (H 43 (D1 160, 12)]: Ἡ ὕβρις νά σβῆνεται περισσότερο παρά ἢ πυρκαϊά! (H: Τὴν ὕβρι σβῆστε - ὄχι τὴν πυρκαϊά!) Κι ἀφήνω ἀμετάφραστη τὴν ὕβρι, πού ἡ σημασία τῆς εἶναι κεντρική τοῦ ὄλου ἀρχαίου κόσμου, Ὑπερδυναμὴ βέβαια καί τῆς ἐβραιοχριστιανικῆς «ἀμαρτίας», καί δέν ἀποδίδεται φυσικά μέ καμμιά μας λέξη - οὔτε δά μέ τὴν ταπεινὴ «βρισιά», τοῦ καταπεσμένου μας κόσμου, ὅπου πρωτίστως ἔσβησε τό πρωτεϊκό δέος ἐναντι τῆς ὕβρεως... Ὅταν, ἐπὶ παραδείγματι, ὕβρις εἶναι γιά τόν ἀρχαῖο καί ἡ πρ ο μ η θ ε ἰ κ ῆ ἀ κ ὀ μ η ὕβρις ἐναντίον τῆς πρωτόθετης «τάξης» τοῦ κόσμου, πούναι ὁ Δίας, καί τ' ὄπλο του ἡ Φωτιά! —, ποιά νεοελληνικὴ «βρισιά» νά ἐκφράση, στὰ σοβαρά, τὴν προσβολὴ αὐτῆ, τὴν ὕπατη, τοῦ Κεντρικοῦ Ἄξονα, πού κινεῖ κατὰ βάση τά πάντα; ἴσως ἀπόμακρο

Καί ἡ ὕβρις εἶναι τό ἐ ν α ν τ ί ο ν τῆς πυρκαϊῆς. Ἡ ὕβρις εἶναι κάθε λόγος γιά τόν κόσμο σά νάταν κόσμος νεκρός κι ὄχι παῖς· σβηστός κι ὄχι καθαρή φωτιά· τελειωμένος κι ὄχι τ ὴ ρ α γ ι ν ὴ μ ε ν ο ς , δ ι α ρ κ ῶ ς γ ι ν ὴ μ ε ν ο ς , ἀ κ ὸ μ α ἐ ν ἐ κ ρ ῆ ξ ε ι !..

Τοῦτο συνέλαβε πράγματι ὁ Ἡράκλειτος: τόν διαρκῆ κι ἀτελεύτητο Κεραυνό²⁷ τῆς κοσμογονικῆς ἔκρηξης τῆς ἀλλεπάλληλα κυκλικῆς πού βρήκαμε σήμερα ἐμεῖς ἐπιστημονικά (καί μόνο μέ τήν ἐνόρασή του αὐτός, μέ τήν ἴδια τήν ἔμπνευση τοῦ κόσμου ἐντός του δρωσα!) — κι ὅτι ἀκόμη ἀνοίγουμε, γεννῶντας χῶρο, χρόνο καί γίγνεσθαι-φαίνεσθαι σπινθηροβόλο ἀπειρίας θετικοαρνητικῶν ἐκφάνσεων (ἢ μορφῶν ἢ πλασμάτων ἢ πραγμάτων ἢ ὄντων). Ἄρα καί τό χρέος του σά μύστου στήν ἀληθινή οὐσία τοῦ κόσμου, καί μαζί ἀπομυστικοποιοῦ, σέ καιρῶ φωτισμοῦ μεγάλου καί διασκέδασης²⁸ σκοταδιῶν, καί πηγμάτων Τυπικοῦ, καταπνικτικά συσσωρευμένου ἀπό πανάρχαιους χορούς Ἐρινυῶν μέσ στό νοῦ καί τίς πλανερές πίστεις ἀξυνέτων, εἶναι ἴσα-ἴσα: σβεννῦναι ὕβριν, πού ἐγείρεται κατά πυρκαϊῆς τοῦ κόσμου τοῦ ὄντως ὄντος. Καί ὕβρις: τό σύν ἢ πλὴν «τοῦτο» ἢ «ἐκεῖνο», τάχα, παρὰ πού σύν-πλὴν εἶναι, πάντα, πράγματι, καί «τοῦτο» ἢ «ἐκεῖνο», καί τά πάντα, καθό γινόμενα κι ὄχι «παγίως ἔχοντα» ποτέ.

Ἡ ρήτρα τοῦ λόγου τῆς Σοφιστικῆς, Ρητορείας καί Ἱστορίας Οἱ μπερξονικές ἐννοιες: κλειδιά γιά τήν ἡρακλείτια σκέψη

Ἔπεται ἡ ἐποχή τῆς διαλεκτικῆς Σοφιστικῆς. Ἄλλα φ υ σ ι κ ῶ τ α τ α ἔ π ε τ α ι ! Τό τραγικό-διαλεκτικό ὄργανο καμινεύτηκε σέ κοσμικά βάθη, παρήχθη ἀπό κοσμογονικές συντήξεις ὄλων τῶν ποιοτήτων, πού ἀστράφτουν στόν αἰθέρα τῆς τρομερῆς του κόψης... Ὁ Σκοτεινός τῆς Ἐφέσου τό ἀκόνισε μυστικά στίς δαιμονικά σπινθηροβολοῦσες συλλήψεις του καί τίς σάν ἀπ' τήν ἴδια τήν πηγαία φωνή τοῦ κόσμου ὑπαγορευόμενες ραγδαῖες ρήσεις-ἀντιρρήσεις, σημάνσεις-ἀντισημάνσεις, δηλ' ἄδηλα, ἠχερά-νοητά σήμαντρα-ἀντισήμαντρα, πού σημαίνουν, τοῦ ἐν Δελφοῖς (καί μή ἐν Δελφοῖς) μαντείου (καί μή μαντείου ἀλλ'

«ἀντίστοιχο» νά μπορῆ νά θεωρηθῆ ὄχι καμμιά «βροσιά», ἀλλ' οἱ ἀντιδράσεις ἐκεῖνες τῶν χορικῶν πουλιῶν τοῦ Νεκροῦ ἀδελφοῦ (βλ. Απ1, 260, 9, 13-4, 23-4), πού μαζί θάμμα κι ἀντίθαμμα, ἀλλά τό ἴδιο καί κρίμα κι ἄδικο, παράξενο μεγάλο βλέπουν τό νά περπατοῦν οἱ ζωντανοί μέ τούς ἀποθαμμένους!.. Τέτοιου βάρους ἡ ὕβρις λοιπόν - ἔ ξ ω πράγματι ἀπ' τήν ἀποσυνεστημένη, τήν πεσμένη νεοελληνική ζωή μας, καί γι' αὐτό κι ἀπό τή γλώσσα μας, κι ἀπ' τήν ἀντίληψη κι ἀπ' τό νοῦ μας! Οἱ παραδομένοι στή βροσιά κάθε λογῆς, πού νά συλλάβουν τήν Ὑβριν μέ κεφαλαῖο; Καί πῶς νά τήν ἐκφράσουν μέ τό δέος, πού πρωτίστως αὐτούς θ' ἀφάνιζε καί θά καθῆρε,.. Κι ἂν τό «σάν ἀντίστοιχο» αὐτό πού θεωρῶ τοῦ δέους τῶν χορικῶν ἐκεῖνων πουλιῶν βρίσκεται σ' ἕνα λαϊκό μας τραγούδι, δέν εἶναι δικό μας, τῶν σημερινῶν μ ε σ α ι ω ν ι κ ὸ εἶναι - τό ντύμα του μόνο, τό γλωσσικό, ἔγινε μέ τόν καιρῶ «δικό μας», χτεσινό μας· ἀλλιῶς, εἶν' ὁ Μεσαίωνας ὅλος μέσα του σιδεροφορεμένος, θωρακάτος, συμπαγῆς, μέ ἄξονα ὄντως κι αὐτός τό δέος ἐντός του νά τόν συνέχη ἔναντι πάσης ὕβρεως, τό εὐλαβικό τῆς κοινῆς συνείδησης πρὸς τή «φυσική τάξη τοῦ κόσμου». Δ ἐ ν εἶ ν α ι δ ι κ ᾶ μ α ς ὅ μ ω ς α ὐ τ ᾶ. Γιά τοῦτο κι ἀδύνατο ἡ γλώσσα μας νά τ' ἀποδώσῃ. Ἡ γλώσσα εἶναι τό ἦθος, ἡ γλώσσα εἶναι καί τά πράγματα - μὴν τό ξεχνᾶμε! Μὴ λέξη, στό λόγο, ἴσον: μὴ πρᾶγμα, στήν ἐμπειρία. Μὴ πρᾶγμα, στό βίο, ἴσον: μὴ λέξη στή γλώσσα, μὴ ἔκφραση, μὴ ἐννοια, μὴ «στάση ζωῆς» τέτοια ἔναντι τοῦ κόσμου, μὴ πνεῦμα καί μὴ συνείδηση τέτοια. (Νά κι ἀπό δῶ λοιπόν, πάλι, ἡ πιό βασική δυσκολία «ἀπόδοσης» τῶν ἡρακλείτειων ρήσεων, πού ἔρχονται πράγματι ἀπ' ἄλλον κόσμο - ἀπό καθαυτό ἄλλον κόσμο.)

²⁷ Β 64 [D1 166, I] τὰ [ ] πάντα οἰακίζει Κεραυνός: ὅλα τά κυβερνάει ὁ Κεραυνός!

²⁸ Σκεδάννυμι: (διά)σκορπίζω. Κι ἀπώτερα: μοιράζω, διαμοιράζω, χαρίζω. (Σέ καιρούς διαφωτισμοῦ, παρᾶλληλα κ' ἡ ζωὴ ξεφαντώνει, φουντώνει μαζί κ' ἡ διασκέδαση, μέ κάθε λογῆς ἀπελευθερώσεις, καί σπασιματα τῶν μύθων, ἐκλαϊκεύσεις τῶν μυστηρίων κ.λ.)

ήχειου καθαυτό της μουσικής του ἀεί γινόμενου κόσμου) τοῦ «θεοῦ μή θεοῦ» (ἀνακτός τε μή ἀνακτος) πυρφόρου Ἀπόλλωνος, τοῦ Φωτός-Σκότους, Φωτός-Σκότους αἰώνια!..

Τό μαχαίρι πού κράτησαν οἱ τραγικοί κ' οἱ σοφιστές, ὁ Αἰσχύλος κι ὁ Πρωταγόρας, ὁ Σοφοκλῆς κι ὁ Ἀναξαγόρας, ὁ Εὐριπίδης κι ὁ Γοργίας κι ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων — γιά ν' ἀνατάμη κι αὐτός φοβερώτερα ὅσα ἔτεμναν οἱ ἐλεγχόμενοι μέ τό ἴδιο διαλεκτικό μαχαίρι —, τό ἴδιο τοῦ ἀνατόμου Ἴπποκράτη καί τοῦ ἀνατόμου Θουκυδίδη καί μάλιστα τοῦ τραγικοῦ Θουκυδίδη! —, τό ἴδιο τοῦ ὀρμητικοῦ κατόπιν ψυχοκινητήρος Δημοσθένη, τό καθαρό φλεγόμενο ἐκεῖνο στό διάπυρο στόμα του, *δέ ν ἦ τ α ν ἄ λ λ ο ἄ π' αὐτό τῆς ἠρακλείτειας πυρκαϊῆς* τοῦ αὐτοπαριστάμενου διαλεκτικοῦ κοσμικοῦ λόγου, τοῦ παράγοντος ἄμεσα — καί σάν κατ' ἐπιταγήν τῆς φύσης τοῦ ὄντως ὄντος τίς ἔνθεες ἀστραπές τοῦ Σκοτεινοῦ! Τό «ἀτσάλι» τοῦ ὄργάνου αὐτοῦ δέν εἶναι «τεχνητό», ἀλλά σάν ἀπ' τήν ψίχα τοῦ κοσμικοῦ πυρήνα κατευθείαν ἀποσπασμένο μέ γυμνά χέρια πού δέν κἀηκαν - *πλάσμα κοσμικῆς οὐσίας*, πού ὑπευθυνότατα κι ἀποφασιστικά, σά γνήσιος κ' ἐμπνευσμένος μύστης-ἀπομυστικοποιός ποιητής, ἀνάρπαξε καί πόρισε γενναία στήν ἑλληνική σκέψη καί λόγο, καθῶς πρωτοχάραζε, ὁ ἐνορμητικώτερος καί βαθύτερα εἰσδυτικός ἀπ' ὅλους τοῦ καιροῦ του τραγικός Αἰνικτής κ' ἐνορατικός μέ τίς ἰσχυρές διαισθητικές του κεραῖες τῆς χώρας τοῦ Ἐνός — τοῦ ἀκατάπαυτου φλογεροῦ *Γίγνεσθαι* κάθε ὄντος καί μή ὄντος, πρὸς τό ἄλλο πάντα κ' ἐκτός ἑαυτοῦ φερομένου —, πού φυλᾶν ἄγρια φοβερίζουσες τό νοῦ οἱ τρομερές ἐκεῖνες ἐρινύες τῶν τυπικολογικῶν «ἀντιφάσεων» τοῦ: «*ἂν αὐτό εἶν' αὐτό, πῶς καί μή αὐτό;*», τοῦ: «*ἂν ἔγω ἐγώ, πῶς κι ὄχι ἐγώ; καί πῶς διαρκῶς ἄλλος ὁ ἐγώ ἐγώ;*» (κι ὅλες αὐτές οἱ αὐτοπεριπλεκτικές ἐν γένει τοῦ λογισμοῦ προτάσεις) πού τόσο τρόμαξαν λίγο ἀργότερα ὡς καί τό μεγάλο Ἀριστοτέλη, κἀνοντάς τον νά μήν παρατάη τήν εὐκόλη ὅσο κι αὐτοπειστική του «ἀσφάλεια» τῶν «ἐλέγχων» καί «βασάνων», τοῦ καθαυτό σπαστικοῦ ὅμως διανοητικοῦ μηχανήματος, τοῦ ἔτσι βαθιά μελετημένου καί σοφά ὀριοθετημένου ἀπ' τόν ἴδιον, μά γί' αὐτό καί παρεμποδιστικοῦ του νά περάσῃ «*δίχως τεκμήρια κι ἀποδείξεις*» πέρ' ἀπ' τίς ἄγονες κι αὐτοπεριοριστικές τῆς ἀναμφισβήτητης εὐαισθησίας κ' ἰδιοφυίας του νοησιοκρατικές «βεβαιότητες» τῆς στείρας *Τυπικῆς Λογικῆς* καί τῆς τυφλῆς στατικευτικῆς τῶν ρευστῶν καί τῶν γίγνεσθαι ὄλων, τῆς θραυστικῆς εὐθειαστικῆς πάντα τῶν καμπυλῶν καί τετραγωνιστικῆς μάταια τῶν κύκλων, τῆς πηκτικῆς τμητικῆς τῶν συνεχειῶν καί φονικῆς ἀναπόφευκτα τῶν ὀργανικῶν καί τῶν δυνάμει ὄλων τοῦ ζῶντος κόσμου - τῆς μηχανιστικῆς ἀντιδιαλεκτικῆς συλλογιστικῆς, πού τίποτα δέν ἀποδίδει πράγματι, ταυτολογοῦσα αἰώνια κι αὐτοδιαγιγνωσκόμενη στό γελοῖο πάθημα: *ὑποκείμενο* αὐτή, νά θεωρῆ ἑαυτήν ἀντικείμενο, καί νά ἰσχυρίζεται πῶς ἔτσι «*γνωρίζει τόν κόσμο*», ἐνῶ ἄλλο δέν κάνει παρά ναρκισσικά ν' αὐτοκαθρεφτίζεται, κ' ἐν ἐσχάτη ἀναλύσει νά θεολογῆ, ἄλλο τόσο ἀπέχουσα ἀπό τόν κόσμο ὅσο καί κάθε ἀξιωματική θεολογία ἢ μεταφυσική μυθολογία.

Δηλαδή βεβαιότατα, θέλω νά πῶ, ἀκόμα κι ὁ δικανικός Λυσίας — τοῦ ἀπαστράπτοντος ἐκεῖνου ἐκφραστικοῦ μετάλλου ἐν ἐσχάτη κατακλείδι: *ἀκηκόατε, ἐοράκατε, πεπόνθατε· ἔχετε, δικάζετε*²⁹! — παράγεται ἀπώτερα ἀπ' τό ἴδιο καμίνευμα πού ὑφίσταται πρωταρχικά ὁ Λόγος κι ὁ λόγος, ὁ νοῦς καί τό κροσσωτό

²⁹ Λυσία, *Κατά Ἐρατοσθένους*, κατάκλεις, μέ τή στίξη ὅπως στήν ἔκδοση τῆς Ζωγραφείου, ἀπ' τόν παλιό μας Α. Ζάκα (1-11, Α0.'7-10), I, 200. (Βλ. καί σχόλιο τοῦ Ἀριστοτέλη, Πηροική, 3, 19.)

περιβάλλον του τῆς *δαισθήσεως*³⁰, στήν καθαρὴ κι αὐτοπαριστάμενη στίς συλλήψεις τοῦ Σκοτεινοῦ τῆς Ἐφέσου σάν αὐτούσια *Φωτιά* τοῦ Κόσμου.

Μιά εἶν' ἡ ἐσώστρεφη κ' ἐξώστρεφη *δημιουργική φορά*³¹ — Ποίησης καί Στοχασμοῦ, Τραγωδίας καί Σοφιστικῆς καί Φιλοσοφίας καί Ρητορικῆς καί Ἱστορίας — πού πρωθόρμητη καί συμπαγῆς ἐκρήγνυται, *κοσμικά διάπυρη* κι ὄλο μύδρους *σπερματικούς*, στόν ἕκτο-πέμπτο καί τέταρτο αἰώνα, παράγουσα ἰσοσθενῆ *χορικά* καί *ναούς*, *σκέμματα* καί *σοφίσματα*, *πυρῆνες* *κοσμογονικούς* καί *ροπές* *ἀνατινακτικές* τῆς *ἀδράνειας* τῶν *μαζῶν* καί τῶν *δήμων*, *ποιήματα* *μεστά* *σοφίας* καί *ρήσεις* *μελωδικότερες* κι *ἀπό* *χελιδονίσματα* τοῦ *Ἀνακρέοντα*.

---

³⁰ Κατά τόν Μπέρξον (*Ἡ δημιουργός ἐξέλιξις*), ἡ *διάνοια* ἀποτελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, ἕνα σκληρότερο *πυρῆνα*, γύρω ἀπ' τόν ὁποῖο μποροῦμε νά φανταστοῦμε κάτι σάν *κροσσώματα* γενικώτερων *ένστικτωδῶν-μαντευτικῶν-δαισθητικῶν* *δυνάμεων*, πού συλλειτουργοῦν μ' αὐτόν σέ κάθε *πνευματική ἐνέργεια* γενικώτερη, σάν τῆς *θεωρητικῆς* *σκέψης*, ἢ κι ὁπουδήποτε *ἐξειδικευμένη*. Αὐτές τίς ἄλλες, *πέρ'* ἀπό τή *διάνοια*, *δυνάμεις*, *ἐννοῶ* μέ τήν *ἐκφραση*: «*κροσσωτό περιβάλλον τῆς δαισθήσεως*» γύρω ἀπ' τόν *καθαυτό* «*νοῦ*», πού ἐδῶ, στό *σημεῖο* τοῦτο, *χρησιμοποιοῦ* σάν ὄρο ἀντί τῆς *μπερξονικῆς* *διάνοιας* (*intelligence*).

³¹ *Plan vital* τοῦ Μπέρξον, πού ἂν καί δέν προκύπτει ἀπ' τά ἔργα του ν' ἀσχολήθηκε *εἰδικώτερα* μέ τόν *Ἡράκλειτο* ἐνῶ ναί μέ τόν *Ἀριστοτέλη* καί τόν *Πλωτῖνο* — ἡ *σκέψη* του ὅμως εἶναι *κατεξοχὴν* *Ἡρακλείτεια*, κ' ἡ *κριτική* του τῆς *διάνοιας* — σάν *ἀνίκανης* νά *συλλάβῃ* τό *συνεχές*, τήν *κίνηση*, τ' *ὄργανικό*, τό *ζωντανό*, *γενικά* τό *γίγνεσθαι* κ.λ.π. — *συνιστᾶ* *σειρά* *πολύ* *ἀποδοτικῶν* *ἐννοιακῶν* *κλειδιῶν* *γιά* τήν *ἀνάλυση* τῶν *θέσεων* τοῦ *Αἰνικτῆ*.